

راهکارهای رفع چالش‌های اداری حضور شرکت‌های دانش بنیان در برنامه‌های موشک‌های بالستیک

بهمن بدخش^۱

عبدالرضا فرجی راد^۲

چکیده

با هدف حفظ استقلال در مسائل استراتژیک کشور نیاز است که حضور شرکت‌های دانش بنیان در نظام اقتصادی کشور تسهیل گردد. با این حال، در مسائل نظامی به خصوص طرح‌های موشکی، محدودیت‌های خاصی وجود دارد. این پژوهش به روش تحلیلی و توصیفی درصدد بررسی چالش‌های اداری حضور شرکت‌های دانش بنیان در طرح‌های موشکی است.

متولی اصلی طرح‌های موشکی، وزارت دفاع است که در نهایت، محصولات تولیدی را به نیروهای مسلح تحویل می‌دهد. در این میان، این اختیار کاملاً به سپاه پاسداران تفویض شده و تعارض مقررات داخلی این سازمان با مقررات اداری قوه مجریه در خصوص صدور مجوز فعالیت شرکت‌های دانش بنیان، در حیطه صدور مجوز، استعلامات امنیتی، نحوه حمایت، اساس نامه نمونه و اعطای سند مالکیت معنوی، محدودیت‌های شدید اجرایی برای این شرکت‌ها ایجاد کرده و سبب شده است تعداد کمتری از شرکت‌های فعال این حوزه قادر به دستیابی به اهداف علمی خود باشند.

پیشنهاد شده است که دولت، مسئول پی‌گیری موضوع از مقام معظم رهبری شود و ضمن هماهنگی با سپاه پاسداران و سپس طرح مسئله در جلسه هماهنگی سران سه قوه، آیین نامه مشخصی در خصوص فعالیت شرکت‌های دانش بنیان در حیطه موشکی تدوین گردد. به این ترتیب، می‌توان انتظار داشت که جریان استعلامات، تولى، صدور مجوز، سند مالکیت و نحوه حمایت از آن‌ها به روشنی مشخص شود و تمامی سازمان‌های کشور به تبعیت از این منبع حقوق اداری ملزم گردند.

واژگان کلیدی: شرکت‌های دانش بنیان، برنامه‌های موشکی، نوآوری، چالش‌های اداری.

۱. دانش آموخته مقطع دکتری، رشته حقوق، دانشگاه عدالت، bdkhsh@gmail.com

۲. دانشیار، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)، a.farajira@yahoo.com

مقدمه

امروزه بیش‌تر موفقیت‌های سیاسی کشورها به انحصار آن‌ها در برخی علوم بازمی‌گردد و سرمایه‌گذاری در بخش علمی از ارزش بالایی نزد دولت‌مردان برخوردار است. در جهان امروز، ابرقدرتی ایالات متحده آمریکا به واسطه سرمایه‌گذاری‌های کلان علمی و نظامی بوده که در نهایت به کسب دانش تولید هواپیماهای عمودپرواز «اف-۳۵»^۱ و ناو هواپیمابر منتهی شده است. در ایران به موجب قوانین و مقررات خاص، دولت، موظف به حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان است، به نحوی که زمینه‌ساز نفی وابستگی به خارج از کشور و افزایش توان تولیدات داخلی باشد. با این حال، بر کیفیت حمایت از این شرکت‌ها همواره انتقاد وارد است. گویا ورود شرکت‌های دانش‌بنیان به هر عرصه خاص، همواره با چالش‌های اداری همراه است که ممکن است سهوی یا عمدی باشد.

تاکنون به مشکلات اداری ورود شرکت‌های دانش‌بنیان به عرصه موشکی هیچ اشاره‌ای نشده است. در حال حاضر، حسب تفسیر موسع قوانین و مقررات موجود، وزارت دفاع، مرجع صدور مجوز فعالیت شرکت‌های دانش‌بنیان در حیطه نظامی بوده و موظف است پس از پاسخ استعلام وزارت اطلاعات، امکانات مناسب را در اختیار آن‌ها قرار دهد و در عین حال بر فعالیت آن‌ها نظارت داشته باشد. اساس‌نامه نمونه نیز برخی محدودیت‌ها را بر این شرکت‌ها اعمال کرده است. با این حال، وزارت اطلاعات، صدور مجوز بخش موشکی را وظیفه سپاه پاسداران دانسته که موجب خلط مسائل نظامی و اداری گردیده است. سپاه پاسداران در این خصوص نیز سازوکاری مشخص ندارد و تنها به شرکت‌های با مالکیت مورد تأیید خود، اجازه فعالیت در این حوزه را می‌دهد. در این شرایط، طرح‌های نظامی دانش‌بنیان بی‌مصرف می‌مانند و احتمال هدایت آن‌ها به سمت خارج از کشور وجود دارد. نیاز است که ضمن شناسایی چالش این حوزه، پیشنهادهایی برای رفع آن ارائه گردد.

سؤال پژوهش این است که چالش‌های اداری ورود شرکت‌های دانش‌بنیان به عرصه موشکی چیست و به چه صورت می‌توان آن‌ها را برطرف کرد؟ چنین فرض شده است که در صورت هماهنگی با فرماندهی کل قوا می‌توان مرجع صدور استعلام و مجوز این حوزه را معین و در عین حال برای رد استعلام، مسئولیت تعیین کرد. در این پژوهش، ابتدا مبانی علمی شرکت‌های دانش‌بنیان بررسی

و سپس برنامه‌های موشکی توضیح داده می‌شود. در ادامه ضمن برشمردن چالش‌های اداری، الگویی برای رفع آن‌ها ارائه می‌گردد.

گفتار اول. شرکت‌های دانش بنیان

در خصوص حمایت از خلق آثار بدیع، نظرهای مختلفی وجود دارد. برخی معتقدند که دولت باید از هر طرح نوآورانه‌ای حمایت کند.^۱ در مقابل، برخی دیگر با این استدلال که هر طرح بدیع قابلیت تجاری‌سازی ندارد، دولت را تنها ملزم به حمایت از طرح‌های مفید می‌دانند.^۲ عقیده دوم، هواداران بیش‌تری دارد؛ چون تنها درصد اندکی از طرح‌های بدیع به سوددهی تجاری می‌رسند.^۳ به هر حال، در ایران، دولت از شرکت‌هایی حمایت می‌کند که ایده جدید با قابلیت تجاری‌سازی داشته باشند و در شمول شرکت‌های دانش بنیان قرار خواهند گرفت. در این گفتار در مورد شرکت‌های دانش بنیان و موقعیت آن‌ها در کشور بحث می‌شود.

بند اول. حمایت قانونی

مصالح سیاسی، اقتصادی، علمی و استراتژیکی چنین ایجاب کرده است که دولت از شرکت‌های دانش بنیان حمایت کند. یکی از آفت‌های این عرصه، اشخاصی هستند که از قبال ادعاهای نوآورانه، قصد دریافت امتیاز دارند. بنابراین، نیاز است که ابتدا از جنبه نوآورانه و ضرورت طرح اطمینان حاصل آید. سپس با اعطای امتیازات مالی، بر نحوه صحیح استفاده از آن نیز نظارت گردد.^۴ با این حال، انتقاد اصلی وارد شده به اقدامات اداری در این حوزه، تأمین نشدن بازاری امن برای این شرکت‌هاست. با وجود تصویب قانون حمایت از طرح‌های دانش بنیان در سال ۱۳۹۴ و سپس

1. Esmaeeli Ranjbar, Khaterah and Soleimani, Ameneh, "Presenting a Model for the use of Internet of Things in the Iranian Knowledge. based Companies", Journal of Information Technology Management, 2021, p. 21.

2. Guaragna, M. B., *Stimulating Innovation in Brazil: A Study of Intellectual Property Law*, Biotechnology and Open Scientific Innovation (Doctoral dissertation, Queen Mary University of London), 2017, p. 25.

۳. معصومی، عاطفه و عمار فیضی، «مدل‌های فرهنگ سازمانی و شرکت‌های دانش بنیان»، فصل‌نامه علمی. تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، دوره پنجم، ۱۴۰۰، ص ۶۵.

۴. طیبی ابوالحسنی، سید امیرحسین و زینب زین الدینی، شرکت‌های دانش بنیان، تهران: نورا، چاپ اول، ۱۳۹۶، ص ۲۱۱.

آیین‌نامه اجرایی آن، هیچ تدبیری برای خرید محصولات این شرکت‌ها اندیشیده نشده است. این در حالی است که به عقیده اکثریت خبرگان اقتصادی، عنصر اصلی موفقیت هر کسب‌وکاری، برخورداری از بازار امن و مناسب است که حتی از تأمین سرمایه اولیه آن نیز مهم‌تر است. بنابراین، مهم‌ترین جنبه حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان می‌بایست خرید تضمینی محصولات آن‌ها باشد. با این حال، این مهم به این دلایل، محقق نشده است:

۱. در هیچ یک از منابع حقوقی، سازمان‌های دولتی به خرید محصولات دانش‌بنیان ملزم نشده‌اند و این مهم تنها در حد توصیه‌های اداری باقی مانده است.
۲. اطمینان به کیفیت محصولات دانش‌بنیان اندک است و اکثریت سازمان‌های دولتی به دلایل مختلف به واردات کالای مشابه رغبت دارند. این موضوع در بخش پنل‌های خورشیدی مشهود است.
۳. در خصوص قیاس کیفیت این محصولات با نمونه‌های مشابه خارجی فرهنگ‌سازی نشده است.
۴. بیش‌تر شرکت‌های دانش‌بنیان از نوع کوچک و متوسطند که به دلیل تولید با تعداد اندک، دچار افزایش هزینه تولید می‌شوند و برای خریدار جذابیتی ندارد.

چنین پیش‌بینی شده است که اگر حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان به جای اعطای تسهیلات و دیگر موارد مالی مختصر، به خرید تضمینی محصولات آن‌ها منتهی شود، می‌تواند محرک خوبی برای تولید بیش‌تر این محصولات باشد.

بند دوم. مشکلات اداری

به موجب ماده ششم قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان (مصوب ۱۳۸۹)، «کلیه دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی مجازند بخشی از مبلغ قراردادهای خرید کالا یا خدمات با مبدأ خارجی را جهت نیل به خودکفایی در همان زمینه از طریق انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه فناوری ضمن عقد قرارداد با شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان به انجام رسانند».

در این ماده مهم حقوقی، عبارت «مجازند»، بیش‌تر به چشم می‌خورد. بنابراین، سازمان‌های دولتی تنها مجاز به عقد قراردادن و الزامی برای خرید محصولات دانش‌بنیان ندارند. با توجه به دولتی بودن اقتصاد کشور و دخالت گسترده دولت در آن، معمولاً کسب‌وکارهایی که طرف

مقابل سازمان دولتی قرار دارند، توان پیشرفت و توسعه دارند، در حالی که قسمت اعظم بخش خصوصی در کشور، توانایی لازم برای رقابت با سازمان‌های دولتی را ندارند. بنابراین، الزام به خرید محصولات دانش‌بنیان توسط سازمان‌های دولتی، یک ضرورت برای رفع چالش‌های اداری این حوزه محسوب می‌گردد.

از طرف دیگر، شایسته‌سالاری در خصوص مسائل امنیتی در ایران اجرایی نشده است. طبیعتاً دسترسی به اطلاعات حیاتی کشور می‌بایست محدود باشد و این مهم، لازمه اقتدار و امنیت کشور است. با این حال، قرار دادن این مسائل در انحصار سازمان‌های دولتی جز افزایش بار مالی اجرایی و رشد فساد، دستاورد دیگری نداشته است.^۱ در اکثریت کشورهای جهان، بخش خصوصی در مسائل امنیتی حضوری فعال دارد. البته پیش از حضور، در خصوص شرایط خاص آن‌ها، شایسته‌سالاری رعایت می‌شود و آیین‌نامه این مورد هم موجود است.^۲ در ایران، آیین‌نامه اجرایی شایسته‌سالاری بخش خصوصی به درستی مشخص نیست. از این رو، ورود به مسائل امنیتی مستلزم تأیید مقاماتی است که اختیارات زیادی در این خصوص دارند. در طرح دولت سیزدهم موسوم به «قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار»، این موانع تا حدودی برطرف شد، ولی سپردن طرح‌های مهم که به تأیید امنیتی نیاز دارد، هم‌چنان به سختی انجام می‌شود. این مسئله، ورود شرکت‌های دانش‌بنیان را به مسائل امنیتی و نظامی محدود کرده است که مطلوب نیست.

چالش اداری دیگر در مورد شرکت‌های دانش‌بنیان، وضعیت اداره شرکت‌های «استارت‌آپ»^۳ است. در حال حاضر، خصوصی‌سازی اشتباه شرکت‌های «شتاب‌دهنده»، بیش‌تر موجب سرقت طرح‌ها، هدر رفتن وقت شرکت‌های دانش‌بنیان و در نهایت، بروز اختلاف میان شریکان خواهد شد. بنابراین، حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان تنها به پارک علم و فناوری محدود شده است که حاضر نیستند وارد ریسک‌های مالی شوند.^۴

۱. موسی‌زاده، رضا، حقوق اداری ۱ و ۲ (کلیات و ایران)، تهران: میزان، چاپ اول، ۱۳۹۸، ص ۷۷.

2. Guo, M., *Intellectual Property Strategy and Ecosystem Evolution* (Doctoral dissertation, University of Cambridge), 2021, p. 11.

3. Start Up

۴. عسگری، محسن، حسین حبیبی‌تبار و محمود قیوم‌زاده، «واکاوی چالش‌های اداری حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان و

مسئله مهم دیگر در خصوص شرکت‌های دانش‌بنیان، ضعف ارتباط استادان فنی دانشگاه‌ها با صنعت است که معمولاً داور چنین طرح‌هایی هم هستند. بارها مشاهده شده که از نظر فنی، امکان اجرای یک فعالیت وجود داشته است، ولی در مرحله اقناع علمی، با مخالفت داورانی مواجه شده است که تنها سواد علمی دارند و با دنیای صنعت، ارتباط و تجربه عملی ندارند. این مسئله به سبب فاصله زیاد بین نظریه و عمل رخ می‌دهد. پیشنهاد شده است که در هیئت داوران، فعالان صنعتی نیز حضور داشته باشند و در صورت لزوم، کمک‌های مشورتی علمی برای چارچوب‌بندی علمی اختراعات فراهم شود.^۱

پس مشکلات اداری مرتبط با حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان در دو عامل مهم ریشه دارد که عبارتند از: «قوانین موضوعه» و «مقررات متناقض». این مشکل ضمن همکاری قوای مجریه و مقننه قابل حل خواهد بود.

بند سوم. حیطه فعالیت

حیطه فعالیت شرکت‌های دانش‌بنیان بسیار گسترده است و طرح‌هایی مانند انرژی خورشیدی، انتقال آب، تصفیه آب، تولید نرم‌افزار و تجهیزات مخابراتی را دربرمی‌گیرد.^۲ در این پژوهش از مسائل موشکی سخن می‌گوییم. شرکت‌های دانش‌بنیان که در حیطه نظامی فعالیت دارند، امکان استفاده از آزمایشگاه‌های نظامی را ندارند و مطالعات آن‌ها عمدتاً جنبه نظری دارد. گاهی هم طرح‌های آن‌ها داوری نمی‌شود، در حالی که اعطای سند مالکیت معنوی به هر طرح جدید الزامی است. دولت، اعطای مجوز در این حوزه را وظیفه وزارت دفاع می‌داند، ولی وزارت دفاع، صدور این مجوز را وظیفه سپاه پاسداران می‌خواند، در حالی که مجاز به تفویض اختیارات نیست. سپاه پاسداران نیز معمولاً بدون هماهنگی با وزارت اطلاعات و تنها حسب معیارهای امنیتی نانوشته، به برخی از این شرکت‌ها اجازه فعالیت داده و شرط دولتی شدن آن‌ها را در نظر گرفته است. با این اوصاف، تنها

راهکارهای اصلاح آن»، فصل‌نامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری، دوره چهارم، ۱۴۰۱، ص ۱۶.

۱. خدمت‌گزار، محسن، فلسفه مالکیت فکری، تهران: میزان، چاپ دوم، ۱۳۹۱، ص ۱۲۲.

2. Zhang, J., Gu, Z., Jang, J., Wu, H., Stoecklin, M. P., Huang, H., & Molloy, I., "Protecting intellectual property of deep neural networks with watermarking", In Proceedings of the 2018 on Asia Conference on Computer and Communications Security 2018, p. 170.

درصد اندکی از شرکت‌های دانش‌بنیان فعال در حیطه موشکی، قادر به ادامه فعالیت و موفقیت در این عرصه خواهند بود که دلیل وجود این مشکلات به وجود تناقض اداری و نبود سازوکار مشخص برای صدور مجوز فعالیت باز می‌گردد.

گفتار دوم. برنامه‌های موشکی

پس از انقلاب اسلامی ایران و اعمال تحریم‌های مختلف بر کشور، واردات سلاح به کشور عملاً ممکن نبود و این وضعیت بیش‌تر در نیروی هوایی محسوس بود. در چنین وضعیتی، مقامات کشور به ارتقای صنایع کم‌هزینه‌تری هم‌چون موشک و پهپاد روی آوردند که در زمان رژیم گذشته کاملاً بی‌توجه مانده بود. سنگ بنای کسب این دانش نیز کشور سوریه بود.^۱ ارتش سوریه از نظر نظامی قدرت قابل توجهی نداشت، ولی دانش موشکی مختصری که در این کشور به مستشاران ایرانی آموزش داده شد، گسترش یافت و ضمن یک مدیریت موفق در داخل کشور، امروزه پس از گذشت حدود چهار دهه، ایران به یکی از قدرت‌های موشکی در جهان بدل شده است. این تجربه، جای‌گزینی مناسب برای جبران عقب‌افتادگی نیروی هوایی کشور بود. طبیعی است که ورود بخش خصوصی به این صنایع با حساسیت بسیار بالا دنبال می‌شود و تنها افراد دارای صلاحیت‌های خاص می‌توانند به این عرصه وارد شوند. در این قسمت به ماهیت حقوقی و اداری این مسئله می‌پردازیم.

بند اول. حاکمیتی بودن

در هیچ یک از کشورهای جهان، ورود بخش خصوصی به صنایع نظامی به حال خود رها نشده است. در بهترین نوع از آزادی فعالیت این حوزه، بخش خصوصی فعال در صنایع نظامی، در امریکا و فرانسه تنها با اجازه وزارت دفاع از حق انعقاد قراردادهای فروش، تحقیقات و انتقال فناوری برخوردارند.^۲ بنابراین، صنایع نظامی را می‌توان صنایع حاکمیتی دانست. البته در ایران، وضعیت سخت‌گیرانه‌تری وجود دارد.

1. SCHNEIDER, Lesley E., et al. *Before and After Ban the Box: Who Complies with Anti-Discrimination Law?*, Law & Social Inquiry, 2022, 47.3, p. 750.

2. CONTESSE, Jorge. *Resisting the Inter-American Human Rights System*. Yale J. Int'l L., 2019, 44: 179, p. 110.

با توجه به اهمیت مسائل اجرایی در کشور، تمامی نهادهای مستقل از نظارت قوه مجریه، در این قوه، نماینده دارند. این مسئله به معنای اصل مهم تمرکز در قوه اجرایی کشور است. حتی در زمان رژیم سابق، وزارت دربار وجود داشت؛ یعنی دربار نیز در هیئت دولت دارای نماینده بود تا از تمام تصمیمات اجرایی آگاه شود.^۱ در ایران به موجب اصل ۱۱۰ قانون اساسی، فرماندهی کل نیروهای مسلح در اختیار مقام معظم رهبری قرار دارد و تنها وزیر کشور، جانشین رهبری (تفویض اختیار شده) در فرماندهی نیروی انتظامی است. بنابراین، قوه مجریه در جریان اداره نیروهای مسلح نقشی حداقلی دارد و عمده دخالت دولت در این مورد به نیروی انتظامی مرتبط است.^۲ با این حال، ارتباط بین نیروهای مسلح و قوه مجریه توسط وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح تنظیم می‌گردد.

حسب تفسیر اصول یادشده در قانون اساسی و حضور وزارت دفاع در دولت، چند نظریه مهم مطرح است. بیش‌تر حقوق دانان اداری به استناد بند دهم از اصل سوم قانون اساسی و تفسیر موسّع شورای نگهبان از آن و هم‌چنین پیوند آن با اصل ۱۱۳ همین قانون^۳ چنین بیان داشته‌اند که از نظر اداری، قوه مجریه، عالی‌ترین مقام در کشور است و اصل تفکیک قوا تنها به مسائل ماهوی بازمی‌گردد که البته باز هم مستلزم هماهنگی در قوه مجریه است.^۴ بنابراین، در خصوص مسائل اداری و شکلی می‌توان دخالت قوه مجریه را در امور نظامی پذیرفت.

به این قضیه می‌توان با دیدگاهی دیگر نگریست. در بند «ز» از ماده اول شرکت‌های دانش بنیان، دستگاه اجرایی به این شرح تعریف شده است: «دستگاه اجرایی: دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری». اگر به قانون خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶ رجوع شود، می‌توان تعریفی حقوقی از دستگاه‌های دولتی یافت که تحت فرمان قوه مجریه‌اند. به موجب ماده سوم این

۱. استوارسنگری، کوروش و محمد امامی، حقوق اداری، تهران: میزان، چاپ اول، ۱۴۰۰، ص ۲۳.

۲. بابایی فارسانی، میثم، صادق حسنی مقدم و فرهاد فرهادی، «تعامل فرهنگ یادگیری سازمانی با ظرفیت جذب، نوآوری باز و رهبری توان‌مندساز در شرکت‌های دانش بنیان: تحلیل یک مدل میانجی تعدیل‌شده»، فصل‌نامه مدیریت دانش سازمانی، دوره چهارم، ۱۴۰۰، ص ۲۰۰.

۳. پس از مقام رهبری، رئیس‌جمهور، عالی‌ترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که به طور مستقیم به رهبری مربوط می‌شود، بر عهده دارد.

۴. بابایی مهر، علی، حقوق اداری، تهران: مجد، چاپ اول، ۱۴۰۰، ص ۱۱۱.

قانون، مؤسسه یا نهاد عمومی غیر دولتی، واحد سازمانی مشخصی است که دارای استقلال حقوقی است و با تصویب مجلس شورای اسلامی ایجاد شده یا می‌شود و بیش از پنجاه درصد بودجه سالانه آن از محل منابع غیر دولتی تأمین گردد و عهده‌دار وظایف و خدماتی است که جنبه عمومی دارد.

در ماده پنجم نیز چنین ذکر شده است که همه وزارت‌خانه‌ها، مؤسسات دولتی، مؤسسات یا نهادهای عمومی غیر دولتی، شرکت‌های دولتی و دستگاه‌هایی که شمول قانون بر آن‌ها مستلزم ذکر یا تصریح نام است، از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، بانک مرکزی، بانک‌ها و بیمه‌های دولتی، دستگاه اجرایی نامیده می‌شوند.

به موجب ماده هشتم همین قانون، امور حاکمیتی، آن دسته از اموری است که تحقق آن موجب اقتدار و حاکمیت کشور است و منافع آن بدون محدودیت شامل همه اقشار جامعه می‌گردد و بهره‌مندی از این نوع خدمات موجب محدودیت برای استفاده دیگران نمی‌شود، از قبیل:

۱. سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت در بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی

۲. برقراری عدالت و تأمین اجتماعی و بازتوزیع درآمد

۳. ایجاد فضای سالم برای رقابت و جلوگیری از انحصار و تضییع حقوق مردم

۴. فراهم‌سازی زمینه‌ها و مزیت‌های لازم برای رشد و توسعه کشور و رفع فقر و بی‌کاری

۵. قانون‌گذاری، امور ثبتی، استقرار نظم و امنیت و اداره امور قضایی

۶. حفظ تمامیت ارضی کشور و ایجاد آمادگی دفاعی و دفاع ملی

۷. ترویج اخلاق، فرهنگ و مبانی اسلامی و صیانت از هویت ایرانی و اسلامی

۸. اداره امور داخلی، مالیه عمومی، تنظیم روابط کار و روابط خارجی

۹. حفظ محیط زیست و حفاظت از منابع طبیعی و میراث فرهنگی.

بر این اساس می‌توان استنباط کرد که برنامه‌های موشکی، جزئی از خدمات عمومی با هدف ارتقای امنیت و بحث حاکمیتی است. هرچند این برنامه موشکی، یک صنعت خاص محسوب می‌شود، می‌بایست با هدف تحکیم اقتدار حاکمیت و حکومت، کاملاً دولتی باشد و اداره آن به بخش خصوصی سپرده نشود.

حسب تفسیر برخی مواد قانونی که در سال ۱۳۹۰ توسط مجلس شورای اسلامی اعلام گردید، نیروهای مسلح، قوه قضاییه و بنیاد مستضعفان، جزئی از نهادهای اجرایی محسوب می‌شوند.^۱ در تکمیل این بحث می‌توان به ماده ۱۱۷ همین قانون رجوع کرد که به موجب آن، همه دستگاه‌های اجرایی به استثنای نهادها، مؤسسات و تشکیلات و سازمان‌هایی که زیر نظر مستقیم مقام معظم رهبری اداره می‌شوند، وزارت اطلاعات، نهادهای عمومی غیر دولتی که با تعریف ماده (۳) تطبیق دارند، اعضای هیئت علمی و قضات، هیئت‌های مستشاری دیوان محاسبات، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام و مجلس خبرگان رهبری مشمول مقررات این قانون می‌شوند و در خصوص نیروهای نظامی و انتظامی مطابق نظر مقام معظم رهبری عمل می‌شود.

نیروهای مسلح به عنوان یک دستگاه اداری از نوع لشکری می‌بایست از نظر امور شکلی و اداری از قوه مجریه تبعیت کنند، ولی از نظر ماهوی، کسب نظر فرماندهی کل قوا برای این تبعیت ضروری است. بنابراین، برنامه‌های موشکی یک مسئله مهم حاکمیتی قلمداد می‌شود، ولی بحث در مورد حضور بخش خصوصی در این عرصه، پیچیدگی‌های اداری خاص خود را دارد.

بند دوم. وزارت دفاع

وزیر دفاع، نماینده نیروهای مسلح در هیئت دولت است. با توجه به اطلاق عنوان وزارت، ماهیت اجرایی و تبعیت از وزارتخانه از قوه مجریه بدیهی است. پیش‌تر وزارت جنگ، نماینده ارتش در دولت محسوب می‌شد و در عین حال، وزارت سپاه پاسداران وجود داشت. با ادغام این دو نهاد، «وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح» تأسیس شد که نماینده کل نیروهای مسلح در دولت محسوب می‌شود. با این حال، شخص وزیر ممکن است دارای رتبه سپاهی یا ارتشی باشد.^۲

قانون تأسیس وزارت دفاع در سال ۱۳۶۸ به تصویب رسید و به موجب بند «ب» از ماده چهارم آن، «ساخت و تولید اقلام مورد نیاز نیروهای مسلح و انجام تحقیقات صنعتی لازم» از وظایف این

۱. کیوانی فر، مرگان، علی بابایی مهر و حسین فروغی نیا، «تفسیر قضایی قانون اساسی در پرتو اصول حاکم بر حقوق اداری با تأکید بر رویه دیوان عدالت اداری»، حقوق اداری، دوره نهم، ۱۴۰۰، ص ۳۸.

۲. قاضی نوری، سید سروش، جهان یار بامداد صوفی و نیلوفر ردایی، «بررسی رفتار و عملکرد شرکت‌های دانش بنیان ایرانی با رویکرد تکسونومی»، فصل نامه مدیریت توسعه فناوری، دوره چهارم، ۱۳۹۵، صص ۱۱.

وزارت خانه دانسته شده است. بنابراین، انحصار در تولید، واردات و صادرات تجهیزات نظامی به این وزارت خانه تعلق دارد. در برخی از کشورها که عمدتاً نظام سیاسی پارلمانی دارند، نیروهای مسلح به طور مستقیم زیر نظر وزارت دفاع هستند و میان عملیات اجرایی و تأمین تجهیزات، مرزی نیست.^۱ با این حال، بیش تر صاحب نظران نظامی بر این عقیده‌اند که دخالت مستقیم نیروهای مسلح در جریان تأمین تجهیزات موجب تمرکز نیافتن بر مسائل اجرایی نظامی خواهد شد.^۲

در ایران مانند بسیاری از نظام‌های سیاسی ریاستی، نیروهای مسلح تحت فرمان وزارت دفاع نیستند، ولی در تأمین تجهیزات نیز دخالتی ندارند. در نظریه‌ای معروف، وزارت دفاع، ضابط نیروهای مسلح در تأمین تجهیزات محسوب می‌شود و حتی تجهیزات نیروهای امنیتی مستقل را نیز تأمین می‌کند.^۳ در تأمین سلاح که به واسطه تولید یا واردات تأمین می‌گردد، نیروهای مسلح باید نیازهای خود را به وزارت دفاع اعلام و کارشناسان خود را برای نظارت بر این مهم تعیین کنند. با این حال، وزارت دفاع، مسئول تأمین تجهیزات و تحویل دهی آن‌ها به نیروهای مسلح است. بنابراین، اداره بخش تأمین تجهیزات که موشک نیز یکی از آن اقلام است، در انحصار وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح قرار دارد.

بند سوم. سپاه پاسداران

ماهیت نظامی و رزمی سپاه پاسداران از نوع جنگ‌های نامنظم و چریکی است و ارتش جمهوری اسلامی ایران، کلاسیک. البته استثنائاتی هم در این خصوص مشهود است. هیچ قانون و منبع حقوقی مدوئی به این مهم تصریح ندارد و این مسئله حسب اختیارات فرماندهی و در طول سال‌ها همکاری نظامی دایمی بین ارتش و سپاه ایجاد شده و به صورت دکترین و قانون نانوشته درآمده است. از این رو، با انحلال نیروی هوایی سپاه پاسداران به فرمان مقام معظم رهبری، عملیات رزم

1. Janke, T., *True Tracks: Indigenous cultural and intellectual property principles for putting self-determination into practice*, 2019, p. 15.

2. STEWART, Terence. *China's compliance with World Trade Organization obligations: a review of China's first two years of membership*. 2021, p. 41.

۳. یآوری، اسدالله و پرهام مهرآرام، «تفسیر قضایی در حقوق عمومی»، مجله حقوقی دادگستری، دوره هشتم و دوم، ۱۳۹۷، ص ۲۶۵.

هوایی که دارای ماهیت کلاسیک است، به نیروی هوایی ارتش و مسائل موشکی با ماهیت چریکی به نیروی هوافضای سپاه پاسداران سپرده شد. این مهم کاملاً در چارچوب اختیارات فرماندهی انجام شد و منبع حقوقی در این مورد تأسیس نشد. منابع حقوق اداری این حوزه عمدتاً شامل بخش نامه‌ها و فرمان‌های نظامی است که در داخل سازمان‌های نظامی کاربرد دارد و به سبب ماهیت طبقه‌بندی شده، اطلاعاتی از آن در دسترس نیست.^۱ بنابراین، داشتن نیروی موشکی به جز برخی موارد خاص در اختیار نیروی هوافضای سپاه پاسداران است و تولید یا واردات آن ضمن هماهنگی با این نیرو بر عهده وزارت دفاع و در انحصار این نهاد اجرایی قرار دارد.

بند چهارم. حضور دایمی

مشخص شد که نیروی هوافضای سپاه پاسداران، صلاحیت انحصاری استفاده از موشک را دارد و تولید و واردات آن در صلاحیت وزارت دفاع است. با این حال، به سبب برخی مشکلات اداری، نظارت وزارت دفاع در این خصوص به شدت کاهش یافت است. با توجه به توازن نیروهای نظامی در وزارت دفاع (ترکیب متناسب از نیروهای مسلح سه‌گانه)، بخش توسعه موشکی کاملاً از نیروهای سپاه پاسداران و با انتخاب این نهاد است و اختیار نظارتی و هماهنگی به وجود نوعی فرماندهی نانوخته بدل گردیده است. در نتیجه، سپاه پاسداران به صورت مستقیم، جریان اداری تولید موشک را در دست دارد.

از دیدگاه اداری نمی‌توان به این رویه انتقاد وارد کرد؛ چون در آیین‌نامه داخلی وزارت دفاع، لزوم کسب تأییدیه نیروهای مسلح برای انتصاب مسئولان تولیدی مرتبط تصریح یافته است.^۲ برای مثال، وزارت دفاع در جریان تولید یا واردات جنگنده که متولی استفاده از آن، نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی است، می‌بایست مسئول طرح را با نظر فرماندهی نیروی هوایی انتخاب کند. اگر این اختیار جنبه هماهنگی و همکاری داشته باشد، مشکل حقوقی بروز نخواهد کرد. با این حال، اگر این هماهنگی کاملاً با اعمال نظر یک‌طرفه انجام شود، به ایجاد فرماندهی

۱. جوکار، عبدالحسین و محمدمهدی مقدادی، «بررسی حقوق و تکالیف ثالث در مرحله اجرای احکام در محاکم عمومی و دیوان عدالت اداری»، فصل‌نامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری، دوره چهارم، ۱۴۰۱، ص ۲۸۰.

۲. تیل، پروانه، «تفسیر قضایی قانون اساسی در رویه دیوان عدالت اداری»، پژوهش‌های حقوقی، دوره سوم، ۱۳۸۳، ص ۵۳.

جدید در دل وزارت دفاع می‌انجامد که نقش این وزارت خانه و به تبع آن، دخالت دولت را در جریان تولید یا واردات تجهیزات نظامی به حداقل خواهد رساند. این مهم در خصوص موشک نیز قابل تعمیم است.

گفتار سوم. چالش‌های اداری

با مفاهیم و مبانی «شرکت‌های دانش‌بنیان» و سپس «برنامه‌های موشکی»، آشنایی صورت گرفت. دریافتیم که چالش‌های اداری متعددی سر راه ورود شرکت‌های دانش‌بنیان به عرصه موشکی وجود دارد. اکنون مهم‌ترین این موانع را بررسی می‌کنیم.

بند اول. استعلامات

تا پیش از سال ۱۳۸۹، صدور مجوز به پاسخ استعلام دستگاه‌های مرتبط وابسته بود. اگر پاسخ استعلام صادر می‌شد، به معنای موافقت سازمان مربوط بود و اگر پاسخ استعلام صادر نمی‌شد، به معنای مخالفت سازمان مربوط بود و اقدامی به نام «صدور استعلام با پاسخ منفی» وجود نداشت.^۱ با تصویب قانون حمایت از طرح‌های دانش‌بنیان در سال ۱۳۸۹، این وضعیت تغییر یافت و به موجب ماده ۷ این قانون، همه دستگاه‌های مجری این قانون موظفند حداکثر ظرف یک ماه به درخواست‌های متقاضیان جهت استفاده از حمایت مندرج در این قانون، رسیدگی و نتیجه نهایی را به متقاضی اعلام کنند. اگر نظر مبنی بر رد درخواست باشد، باید به طور مستدل به آگاهی درخواست‌کننده برسانند. درخواست‌کننده می‌تواند نزد دبیرخانه اعتراض کند و شورا موظف است ظرف یک ماه به شکایت رسیدگی کند. با توجه به تفسیری که پیش‌تر بیان شد، سپاه پاسداران در حیطه مسائل اداری با این وضعیت، جزء دستگاه‌های اجرایی محسوب می‌گردد. با تصویب قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار مصوب سال ۱۴۰۱، وضعیت به نحوی بهتر تصریح یافت و به روشنی بیان شد که هر گونه پاسخ می‌بایست در زمانی کوتاهی صادر و مراتب جهت رفع نقص در کوتاه‌ترین زمان ممکن اعلام گردد.

۱. عربی، افسانه، محمودرضا چراغ‌علی، محمد شریف شریف‌زاده و محمد باقر گرجی، «شناسایی و ارزیابی شاخص‌های تجاری‌سازی دانش با رویکرد بین‌الملل در شرکت‌های دانش‌بنیان شهر تهران»، مدیریت کسب و کار، دوره سیزدهم، ۱۴۰۰، ص ۴۳۵.

با توجه به مواردی که پیش‌تر بیان شد، وزارت دفاع در زمان برخورد با طرح‌های بدیع دانش‌بنیان می‌بایست دو اقدام اساسی انجام دهد. نخست این‌که با همکاری و هماهنگی قوه قضاییه، دآوری طرح جدید را انجام دهد تا سند مالکیت معنوی برای صاحب طرح صادر شود. این مورد، حق هر شخصی است که به نحوی، طرحی جدید را ارائه می‌کند و از هیچ مسئله‌ای دیگر تأثیرپذیر نیست. در مرحله دوم، برای همکاری کامل با شرکت دانش‌بنیان باید استعلامات لازم از وزارت اطلاعات دریافت شود و در صورت نبود مانع خاص، امکانات لازم را برای پیش‌برد این طرح‌ها فراهم سازد. در عمل، قضیه متفاوت است. نخست این‌که بدون تربیت داوران متخصص موشکی، دآوری این طرح‌ها گاه انجام نمی‌شود. بنابراین، ممکن است صاحبان این طرح‌ها حتی تا سال‌ها برای دریافت سند مالکیت معنوی منتظر باشند و در نهایت منصرف شوند. قوه قضاییه نیز برای همکاری در خصوص دآوری، به وزارت دفاع هیچ فشاری نیاورده است. این در حالی است که مطابق قانون پارک علم و فناوری، تمامی سازمان‌های صاحب‌اختیار در صدور مجوز، ملزم به تعیین داوران صالح برای طرح‌های نوآورانه هستند. دوم این‌که در صورت اعطای سند مالکیت معنوی، استعلام لازم از سازمان سپاه پاسداران گرفته می‌شود و وزارت دفاع به سبب تصریح نشدن مرجع استعلام امنیتی در قانون، خود را ملزم به تبعیت از وزارت اطلاعات نمی‌داند. این در حالی است که حتی به فرض رسمیت استعلام از سپاه پاسداران، به موجب تبصره اول از ماده اول قانون تأسیس وزارت اطلاعات مصوب ۱۳۶۲، اقدامات اطلاعاتی سازمان‌های نظامی می‌بایست ضمن هماهنگی با وزارت اطلاعات صورت گیرد. جنبه اداری این مهم مشخص نیست و در غیاب هماهنگی، سپاه پاسداران به تنها مرجع صدور مجوز فعالیت این نهادها بدل گشته است.

بند دوم. صدور مجوز

قانون‌گذار با توجه به تأسیس «اساس‌نامه نمونه» که ابزاری دولتی برای یکسان‌سازی مقررات داخلی شرکت‌های خصوصی است، برای تحمیل برخی شروط به شرکت‌های دانش‌بنیان کوشیده که این مهم به موجب تبصره سوم از ماده پنجم قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان تصریح یافته است.^۱ با این حال، سپاه پاسداران، صدور مجوز فعالیت این شرکت‌ها را به شراکت سرمایه‌ای وابسته کرده، به گونه‌ای

۱. خیاطیان یزدی، محمدصادق، مهدی الیاسی و سید حبیب‌الله طباطباییان، «الگوی پایداری شرکت‌های دانش‌بنیان در ایران»، سیاست‌نامه علم و فناوری، دوره دوم، ۱۳۹۵، ص ۵۱.

که ۵۱ درصد سهام این شرکت‌ها، متعلق به شرکتی باشد که سپاه معرفی می‌کند و در عین حال، به مدیریت صاحب طرح تعهد دارد.^۱ سپاه پاسداران در قبال اعطای برخی امکانات مادی هم چون وجه نقد، محل فعالیت و آزمایشگاه، سرمایه شرکت را به نحوی ارتقا می‌دهد که ۵۱ درصد آن سهام متعلق به شرکت‌های مورد نظر خودش باشد. به موجب اساس نامه نمونه، صاحبان طرح، مدیریت شرکت را بر عهده دارند، ولی از نظر قانونی با اراده سازمان صادرکننده مجوز می‌توان مدیریت آن را به صورت آئی در دست گرفت.

بند سوم. تعارض مقررات

تا این جا به مهم‌ترین تعارض مقررات اداری اشاره شد که منجر به ناکارآمدی شرکت‌های دانش بنیان در حیطه موشکی می‌گردد. به موجب تفسیر قوانین و مقررات حوزه دانش بنیان، در صورت اثبات کارآمدی طرح از نظر فنی و اقتصادی، حمایت دولتی به دو صورت انجام می‌شود. در حالت اول، ضمن شراکت دولت یا سرمایه‌گذاران تشویق شده، تولید انبوه محصول (به صورت مشارکت کار و سرمایه) آغاز می‌شود. در حالت دوم، ضمن اعطای وام، زمینه راه اندازی تولید فراهم می‌شود که در هر دو حال، دولت ضمن عقد قرارداد، خود را متعهد به خرید این محصولات می‌داند.^۲

سپاه پاسداران به صورت مستقل مطابق آیین نامه خود، تنها در قبال خرید حق مالکیت معنوی این طرح‌ها، مبالغی معین شده به شرکت‌ها می‌پردازد. در واقع، شرکت‌های دانش بنیان حوزه موشکی تنها قادر به تولید طرح‌های نوین و فروش این حقوق به سپاه هستند و در هیچ حالتی قادر نخواهند بود که به صورت مستقل به تولید محصول دست بزنند، ضمن این‌که مبلغ تعیین شده نیز ثابت است.^۳

بنابراین، مشخص است که شرکت‌های دانش بنیان فعال در حیطه موشکی کاملاً محدود شده‌اند و به جز فروش این طرح‌ها با قیمت مشخص، راهکار دیگری وجود ندارد. اگر به مورد مشابه در دیگر کشورها نگاه انداخته شود، در امریکا، این شرکت‌ها به فعالیت مستقل ادامه می‌دهند و وزارت دفاع

۱. اشراقی، علی‌رضا، سید ایمان میرعمادی و محمد وصال، «ارزیابی اثر سیاست‌های حمایتی بر گذار شرکت‌های دانش بنیان به مرحله رشد»، سیاست‌نامه علم و فناوری، دوره چهاردهم، ۱۴۰۰، ص ۴۰.

۲. سعادت‌آبادی، علی‌اصغر، فهیمه آزموده و کبارش فرتاش، «اقدام پژوهی رویداد استراتژی (شتاب) خاتون: بررسی نقش‌های دوگانه خانوادگی و اجتماعی زنان»، سیاست‌نامه علم و فناوری، دوره سوم، ۱۴۰۰، ص ۴.

۳. قنبری آزاد، طوبی و احد قلی‌زاده، حقوق شرکت‌های دانش بنیان، اصفهان: جهاد دانشگاهی، چاپ اول، ۱۳۹۷، ص ۱۱.

ملزم است با قیمتی عرفی و مطابق نظر کارشناس، محصول را از این شرکت‌ها بخرد. در عین حال، فروش محصول به غیر از وزارت دفاع به کسب مجوز نیاز دارد.^۱

بند چهارم. دخالت نکردن دولت

با توجه به مطالبی که بیان شد، در جریان فعالیت شرکت‌های دانش بنیان در حیطه موشکی، دولت کم‌ترین میزان دخالت را دارد و سپاه پاسداران مستقل عمل می‌کند. در این خصوص، هماهنگی خاصی به چشم نمی‌خورد، در حالی که دغدغه‌های امنیتی سپاه پاسداران ضمن هماهنگی با دولت قابل رفع است. از نظر اداری و اجرایی، سپاه پاسداران نیز تابع قوه مجریه است و حتی در صورت وقوع اختلاف، با پی‌گیری قوه مجریه از طریق رهبری می‌توان هماهنگی‌های لازم را انجام داد تا ضمن حفظ استقلال نیروهای مسلح از دولت، تابعیت اداری آن‌ها دچار خدشه نگردد.

گفتار چهارم. الگوی پیشنهادی برای چالش‌زدایی

با توجه به چالش‌هایی که برای حضور شرکت‌های دانش بنیان در عرصه موشکی وجود دارد، باید الگویی حقوقی برای رفع آن‌ها پیشنهاد داد که از آن سخن می‌گوییم.

بند اول. هماهنگی اداری

استقلال عملکرد سپاه پاسداران در غیاب نظارت اداری دولت، علت اساسی و ریشه‌ای چالش‌های یادشده است و تمامی موارد مطرح در مباحث پیشین از دل این مشکل پدیدار شده‌اند. راه حل این مشکل، ساده به نظر می‌رسد. با توجه به قانون خدمات کشوری، در صورت موافقت مقام معظم رهبری می‌توان نیروهای مسلح را ملزم به همکاری ماهوی کرد. نیاز است که قوه مجریه این قضیه را پی‌گیری کند؛ چون نهاد دیگری، صالح به اقدام علی‌الرأس نخواهد بود.^۲

بنابراین، مسئولیت پی‌گیری این مهم، شخص رئیس جمهور است که ضمن اطلاع‌دهی موضوع به مقام معظم رهبری، خواهان هماهنگی بین دولت و نیروهای مسلح گردد. در عین حال، رهبری

1. VAN ROOIJ, Benjamin. **Do people know the law? Empirical evidence about legal knowledge and its implications for compliance.** Van Rooij, B. 'Do people know the law, 2020, p. 22.

۲. طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، حقوق اداری، تهران: سمت، چاپ اول، ۱۳۹۷، ص ۴۵.

نیز به صورت جدی به شرکت‌های دانش‌بنیان و تولید توجهی ویژه دارد و طبیعتاً خواهان صدور دستورهای مقتضی برای تسهیل حضور این شرکت‌ها در نظام اقتصادی است.^۱

چون صدور سند مالکیت معنوی به قوه قضاییه مرتبط است، این مسئله باید در جلسه هماهنگی سران سه قوه نیز طرح شود. در این جلسه، مرکز مالکیت معنوی (تحت نظارت قوه قضاییه) و وزارت دفاع (تحت نظارت قوه مجریه) باید به هماهنگی برای تعیین سازوکار داوری طرح‌های بدیع حوزه نظامی و صدور سند مالکیت در اسرع وقت ملزم شوند. برای صدور مجوز و فعالیت شرکت‌های دانش‌بنیان در حیطه موشکی نیاز است که پس از دستور مقام معظم رهبری، توافق‌های لازم میان قوه مجریه و سپاه پاسداران با دو محور صورت گیرد: تسهیل حداکثری حضور شرکت‌های دانش‌بنیان در مسائل موشکی؛ رفع دغدغه‌های امنیتی سپاه پاسداران.

بند دوم. اجرای قانون استعلامات

وزارت اطلاعات، متولی اصلی صدور استعلامات امنیتی است و سازمان‌های اطلاعاتی نظامی نیز ملزم به هماهنگی با این وزارت‌خانه‌اند. پاسخ ندادن به استعلام هم ممنوع است و می‌بایست با حداکثر انعطاف، لزوم رفع نقص ایرادهای مجوزهای کسب‌وکار بیان گردد. با این حال، به سبب ذکر نشدن صریح نام «وزارت اطلاعات» در قانون حمایت از شرکت‌های کسب‌وکار، مرجع استعلامات این حوزه جابه‌جا شده است. با تنظیم آیین‌نامه جدید یا اصلاح مقررات پیشین باید مرجع صدور مجوز و سازوکار آن به صراحت اعلام گردد.

در آلمان، سامانه جامع استعلامات وجود دارد که تابع آیین‌نامه مصوب هیئت دولت در سال ۱۹۸۵ است. معطلی هیچ استعلامی بیش از ۵ روز نیست و ضمن حداکثر انعطاف، رفع نقص لازم برای مجوزهای کسب‌وکار اعلام می‌گردد.^۲ نیاز است که برای اجرای طرح مشابه در ایران، اقدامات مقتضی انجام شود.

۱. جعفری، علی و سلمان سیاح رفیعی، حقوق شرکت‌های دانش‌بنیان، تهران: میزان، چاپ اول، ۱۳۹۳، ص ۳۳.

2. SALBU, Steven R. *Mitigating the Harshness of FCPA Enforcement Through a Qualifying Good-Faith Compliance Defense*. American Business Law Journal, 2018, 55.3, p. 480.

بند سوم. تعیین متولی

متولی اصلی تولید تجهیزات نظامی، وزارت دفاع (و نه نیروهای مسلح) است و در غیاب سازوکار مشخص برای تعیین کارشناسان و مستشاران نظامی، سپاه پاسداران به متولی اصلی تولید موشک بدل گشته است. نیاز است که نحوه انتصاب کارشناسان و مستشاران به صراحت تعیین گردد و وزارت دفاع، متولی اصلی تولید و واردات تجهیزات نظامی خوانده شود که این مهم مستلزم تفسیر قانون توسط قوه مقننه است. در این صورت، با سهولت بهتر می‌توان این وزارت خانه را به اجرای مقررات اداری مرتبط ملزم کرد.

نتیجه‌گیری

سؤال پژوهش این بود که چالش‌های اداری ورود شرکت‌های دانش بنیان به عرصه موشکی چیست و به چه صورت می‌توان آن را برطرف کرد؟ چنین فرض شد که در صورت هماهنگی با فرماندهی کل قوا می‌توان مرجع صدور استعلام و مجوز این حوزه را معین و برای رد استعلام هم مسئولیت تعیین کرد. متولی قانون تولید موشک در کشور، وزارت دفاع است که به سبب صراحت نداشتن نسبی قوانین حمایت از شرکت‌های دانش بنیان و ضمن تفسیر موّسع اشتباه، این تولی به سپاه پاسداران تفویض شده است. استعلام امنیتی نیز از این نهاد به عمل می‌آید. برای تنظیم سازوکار داوری طرح‌های دانش بنیان حیطة موشکی هم هیچ سازوکار مشخصی تدوین نگردیده است. دولت نیز در پی‌گیری این مشکلات اداری بسیار ضعیف عمل کرده است. به این ترتیب، محدودیت‌های فراوانی برای حضور شرکت‌های دانش بنیان در صحنه موشکی کشور ایجاد شده است.

برای رفع این مشکل شایسته است با پی‌گیری هیئت دولت از مقام معظم رهبری و طرح مسئله در جلسه هماهنگی سران سه قوه، آیین‌نامه جامعی برای حضور شرکت‌های دانش بنیان در عرصه موشکی تهیه و تدوین شود که ضمن انطباق با قوانین موضوعه، مرجع استعلام، تولی نظارت بر تولید تجهیزات نظامی، امکان تولید مستقل محصول توسط بخش خصوصی و ضمانت خرید از آن را به صراحت مشخص کند و بیش‌ترین انعطاف در خصوص صدور مجوز فعالیت این شرکت‌ها اعمال گردد.

فهرست منابع

۱. فارسی

الف) کتاب

۱. استوارسنگری، کوروش و محمد امامی، **حقوق اداری**، تهران: میزان، چاپ اول، ۱۴۰۰.
۲. بابایی مهر، علی، **حقوق اداری**، تهران: مجد، چاپ اول، ۱۴۰۰.
۳. جعفری، علی و سلمان سیاح رفیعی، **حقوق شرکت‌های دانش بنیان**، تهران: میزان، چاپ اول، ۱۳۹۳.
۴. خدمت‌گزار، محسن، **فلسفه مالکیت فکری**، تهران: میزان، چاپ دوم، ۱۳۹۱.
۵. طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، **حقوق اداری**، تهران: سمت، چاپ اول، ۱۳۹۷.
۶. طیبی ابوالحسنی، سید امیرحسین و زینب زین‌الدینی، **شرکت‌های دانش بنیان**، تهران: نورا، چاپ اول، ۱۳۹۶.
۷. قنبری آزاد، طوبی و احد قلی‌زاده، **حقوق شرکت‌های دانش بنیان**، اصفهان: جهاد دانشگاهی، چاپ اول، ۱۳۹۷.
۸. موسی‌زاده، رضا، **حقوق اداری ۱ و ۲ (کلیات و ایران)**، تهران: میزان، چاپ اول، ۱۳۹۸.

ب) مقاله

۱. اشراقی، علی‌رضا، سید ایمان میرعمادی و محمد وصال، «ارزیابی اثر سیاست‌های حمایتی بر گذار شرکت‌های دانش بنیان به مرحله رشد»، **سیاست‌نامه علم و فناوری**، دوره چهاردهم، ۱۴۰۰، صص ۳۷-۵۳.
۲. بابایی فارسانی، میثم، صادق حسنی‌مقدم و فرهاد فرهادی، «تعامل فرهنگ یادگیری سازمانی با ظرفیت جذب، نوآوری باز و رهبری توان‌مندساز در شرکت‌های دانش بنیان: تحلیل یک مدل میانجی تعدیل‌شده»، **فصل‌نامه مدیریت دانش سازمانی**، دوره چهارم، ۱۴۰۰، صص ۱۹۷-۲۲۸.
۳. تیلا، پروانه، «تفسیر قضایی قانون اساسی در رویه دیوان عدالت اداری»، **پژوهش‌های حقوقی**، دوره سوم، ۱۳۸۳، صص ۵۱-۷۲.
۴. جوکار، عبدالحسین و محمد مهدی مقدادی، «بررسی حقوق و تکالیف ثالث در مرحله اجرای احکام

- در محاکم عمومی و دیوان عدالت اداری»، فصل‌نامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری، دوره چهارم، ۱۴۰۱، صص ۲۷۵-۳۰۰.
۵. خیاطیان یزدی، محمدصادق، مهدی الیاسی و سید حبیب‌الله طباطباییان، «الگوی پایداری شرکت‌های دانش بنیان در ایران»، سیاست‌نامه علم و فناوری، دوره دوم، ۱۳۹۵، صص ۴۹-۶۲.
۶. سعدآبادی، علی‌اصغر، فهیمه آزموده و کیارش فرتاش، «اقدام پژوهی رویداد استارت‌آپی (شتاب) خاتون: بررسی نقش‌های دوگانه خانوادگی و اجتماعی زنان»، سیاست‌نامه علم و فناوری، دوره سوم، ۱۴۰۰، صص ۱۵-۱.
۷. عربی، افسانه، محمودرضا چراغ‌علی، محمدشریف شریف‌زاده و محمدباقر گرجی، «شناسایی و ارزیابی شاخص‌های تجاری‌سازی دانش با رویکرد بین‌الملل در شرکت‌های دانش بنیان شهر تهران»، مدیریت کسب و کار، دوره سیزدهم، ۱۴۰۰، صص ۴۳۲-۴۴۸.
۸. عسگری، محسن، حسین حبیبی‌تبار و محمود قیوم‌زاده، «واکاوی چالش‌های اداری حمایت از شرکت‌های دانش بنیان و راهکارهای اصلاح آن»، فصل‌نامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری، دوره چهارم، ۱۴۰۱، صص ۱۳-۳۹.
۹. قاضی نوری، سید سروش، جهان‌یار بامداد صوفی و نیلوفر ردایی، «بررسی رفتار و عملکرد شرکت‌های دانش بنیان ایرانی با رویکرد تکسونومی»، فصل‌نامه مدیریت توسعه فناوری، دوره چهارم، ۱۳۹۵، صص ۹-۳۲.
۱۰. کیوانی فر، مزگان، علی بابایی‌مهر و حسین فروغی‌نیا، «تفسیر قضایی قانون اساسی در پرتو اصول حاکم بر حقوق اداری با تأکید بر رویه دیوان عدالت اداری»، حقوق اداری، دوره نهم، ۱۴۰۰، صص ۳۵-۵۲.
۱۱. محمدی، شیوا و سعید خردمندی، «واکاوی علل عدم موفقیت طرح کاداستر در کشور از دیدگاه حقوق اداری»، فصل‌نامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری، دوره دوم، ۱۳۹۹، صص ۱۱۱-۱۳۶.
۱۲. معصومی، عاطفه و عمار فیضی، «مدل‌های فرهنگ سازمانی و شرکت‌های دانش بنیان»، فصل‌نامه علمی-تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، دوره پنجم، ۱۴۰۰، صص ۶۴-۸۵.
۱۳. یآوری، اسدالله و پرهام مهرآرام، «تفسیر قضایی در حقوق عمومی»، مجله حقوقی دادگستری، دوره هشتاد و دوم، ۱۳۹۷، صص ۲۶۳-۲۸۸.

ج) قانون و مقررات

۱. آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات، مصوب ۱۳۹۱.
۲. آیین‌نامه تأسیس و راه‌اندازی پارک‌های علم و فناوری، مصوب ۱۳۹۵.
۳. قانون اساسی ایران، مصوب ۱۳۵۸، بازنگری شده در ۱۳۶۸.
۴. قانون برنامه پنجم پنج‌ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰-۱۳۹۴.
۵. قانون تأسیس وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی، مصوب ۱۳۶۲.
۶. قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار، مصوب ۱۴۰۱.
۷. قانون تشکیل وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۶۸.
۸. قانون ثبت اسناد و املاک کشور، مصوب ۱۳۱۰.
۹. قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات، مصوب ۱۳۸۹.
۱۰. قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، مصوب ۱۳۴۸.
۱۱. قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری دولتی، مصوب ۱۳۵۳.
۱۲. قانون مدنی ایران، مصوب ۱۳۱۱.
۱۳. قانون مدیریت خدمات کشوری، مصوب ۱۳۸۶.

2. Latin source

A) Book

1. CONTESSE, Jorge. **Resisting the Inter-American Human Rights System**. Yale J. Int'l L., 2019, 44: 179.
2. Guaragna, M. B., **Stimulating Innovation in Brazil: A Study of Intellectual Property Law, Biotechnology and Open Scientific Innovation** (Doctoral dissertation, Queen Mary University of London), 2017.

3. Guo, M., **Intellectual Property Strategy and Ecosystem Evolution** (Doctoral dissertation, University of Cambridge), 2021.
4. Janke, T., **True Tracks: Indigenous cultural and intellectual property principles for putting self-determination into practice**, 2019.
5. STEWART, Terence. **China's compliance with World Trade Organization obligations: a review of China's first two years of membership**. 2021.
6. VAN ROOIJ, Benjamin. **Do people know the law?** Empirical evidence about legal knowledge and its implications for compliance. Van Rooij, B. 'Do people know the law', 2020.

B) Article

1. Esmaeli Ranjbar, Khatereh and Soleimani, Ameneh, "**Presenting a Model for the use of Internet of Things in the Iranian Knowledge-based Companies**", Journal of Information Technology Management, 2021.
2. MONCIARDINI, David; BERNAZ, Nadia; ANDHOV, Alexandra. **The organizational dynamics of compliance with the UK Modern Slavery Act in the food and tobacco sector**. Business & Society, 2021, 60.2: 288-340.
3. NAURIN, Daniel; STIANSEN, Øyvind. **The Dilemma of Dissent: Split Judicial Decisions and Compliance with Judgments from the International Human Rights Judiciary**. Comparative Political Studies, 2020, 53.6: 959-991.
4. OBASOGIE, Osagie K.; NEWMAN, Zachary. **Constitutional Interpretation without Judges**. Virginia Law Review, 2019, 105.2: 425-448.
5. SALBU, Steven R. **Mitigating the Harshness of FCPA Enforcement Through a Qualifying Good-Faith Compliance Defense**. American Business Law Journal, 2018, 55.3: 475-535.
6. SCHNEIDER, Lesley E., et al. **Before and After Ban the Box: Who Complies with Anti-Discrimination Law?**. Law & Social Inquiry, 2022, 47.3: 749-782.
7. Zhang, J., Gu, Z., Jang, J., Wu, H., Stoecklin, M. P., Huang, H., & Molloy, I., "**Protecting intellectual property of deep neural networks with watermarking**", In Proceedings of the 2018 on Asia Conference on Computer and Communications Security 2018 , 159 .172 .

Solutions to overcome administrative challenges of the presence of knowledge-based companies in ballistic missile programs

Bahman Badakhsh¹

Abdolreza Farajirad²

Abstract

With the aim of independence in the country's strategic issues, it is necessary to facilitate the presence of knowledge-based companies in the country's economic system. However, in military matters, especially missile plans, there are certain limitations. This research was conducted in an analytical-descriptive way and aims to investigate the administrative challenges of the presence of knowledge-based companies in the aforementioned projects. The main contractor of missile designs is the Ministry of Defense, which ultimately delivers the products to the armed forces. However, this authority is fully delegated to the IRGC and the conflict between the internal regulations of this organization and the administrative regulations of the executive branch regarding the issuance of licenses for the activities of knowledge-based companies, in the area of licensing, security inquiries, support methods, model statutes, and the granting of intellectual property documents, causes limitations. Strict enforcement has been done on the mentioned companies, and in the end, a smaller number of active companies in this field are able to achieve their scientific goals. It is suggested that the government is responsible for following up on the matter from the Supreme Leader and in coordination with the Revolutionary Guards and then the plan in the meeting of the heads of the three powers, a specific by-law regarding the activity of knowledge-based companies in the missile field has been developed, which includes the flow of inquiries, inspections, licensing, ownership documents and The way to support them should be clearly defined and at the same time all the country's organs should be required to comply with this source of administrative law.

Keywords: Knowledge-based companies, Rocket programs, Innovation, Administrative challenges.

1. PhD student, Law, Edalat University, bdkhsh@gmail.com

2. Associate Professor, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
a.farajira@yahoo.com